У.З. Ватаманюк-Зелінська

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Потреба перегляду концептуальних засад щодо реалізації бюджетної політики держави назріла вже давно. Це зумовлено цілою низкою обставин, серед яких можна виділити такі:

нестабільність в економіці країни;

проблеми мобілізації коштів до бюджетів усіх рівнів;

відсутність стимулів в органів місцевого самоврядування до підвищення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць;

обмежені права органів місцевого самоврядування щодо використання бюджетних коштів і відсутність у них власної дохідної бази;

невизначеність пріоритетів розвитку окремих територій через обмеженість напрямів використання бюджетних коштів для їх фінансування;

переважаючий розвиток «швидкоокупних» галузей економіки (торгівля сфера послуг) і неефективний розвиток виробництва через можливість отримання прибутку від інвестицій у промислові підприємства лише в довготривалій перспективі.

У цілому, слід зазначити, що нестабільність у розвитку виробництва посилена ще і кризовою ситуацією. Показники розвитку вітчизняної економіки у І кварталі 2009 р. свідчать, що реальний обсяг ВВП знизився порівняно із січнем-березнем минулого року на 20,3%. Проте цей показник виявився найгіршим у Європі. Найбільш сильний спад за підсумками кварталу був зафіксований в обробних виробництвах (мінус 36,5%), що пов'язано зі зменшенням попиту на продукцію вітчизняних металургійних компаній на світових ринках, будівництві (мінус 54,1%), а також виробництві й розподілі електроенергії, газу і води (мінус 19,3%). Єдиною галуззю, що показала позитивний результат, виявилося сільське господарство (зростання 1,3%). Найменші показники падіння продемонстрував і сектор послуг, кризові явища у якому проявляються із затримкою. Найбільшою мірою від кризи постраждали інвестиції, які зменшилися у І кварталі на 54,1% (у річному вирахуванні). Таке падіння обумовлене скороченням доходів, спричиненим зниженням попиту на продукцію компаній як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, а також низькою ймовірністю одержання нових кредитів [1].

Проте саме розвиток промисловості є передумовою виходу країни із кризової ситуації та одним із заходів забезпечення її економічного зростання. Через необхідність комплексного вирішення проблеми щодо розвитку виробничої сфери, розглянемо можливість застосування економічних важелів, які дозволяють здійснювати регулювання цієї сфери на регіональному рівні, використовуючи при цьому реформи в бюджетній політиці органів місцевого самоврядування.

Зазначимо, що питання регіональної політики й управління постійно виступають предметом дискусій серед учених-економістів. Значний вклад у вирішення окремих аспектів регіонального управління внесли О.М. Алимов, П.Д. Гуменюк, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, І.І. Лукінов, С.Л. Пирожков, М.Г. Чумаченко, О.І. Шаблій. Проте процеси фінансового забезпечення виробничої сфери бюджетними коштами досліджені ще недостатньо.

Мета статті – визначення стратегічних засад бюджетного фінансування з урахуванням можливостей регіонального розвитку промислових галузей економіки.

Бюджетні кошти, через нестабільну фінансову базу органів місцевого самоврядування, залишаються основним засобом підтримки розвитку регіонів. У той же час окремі адміністративно-територіальні одиниці у складі областей залишаються повністю дотаційними. Тому бюджетна політика, як діяльність у сфері управління бюджетними коштами, має бути спрямована

© Ватаманюк-Зелінська Уляна Зиновіївна – кандидат економічних наук, доцент.
Львівська державна фінансова академія.

ISSN 1562-109X

на досягнення регіонами збалансованого розвитку, акцентуючи увагу при розподілі фінансових ресурсів на пріоритетах економічного зростання виробничої сфери.

На сьогоднішній день, за рахунок бюджетного фінансування функціонують в основному такі галузі, як охорона здоров'я, освіта, установи культури, спорту, фінансуються заходи соціального захисту населення тощо – це аксіома. Можливість бюджетної підтримки виробничих підприємств практично відсутня, бо передбачає використання власних коштів органів місцевого самоврядування, яких, як правило, недостатньо. Проблематичним є розширення джерел формування другого кошика доходів місцевих бюджетів, через те що цей напрям потребує законодавчого утвердження на державному рівні. Він включає доходи, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів [2]: фіксований податок на доходи від підприємницької діяльності, частині, що зараховується до місцевих бюджетів; податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновниками яких є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, районні, міські, селищні та сільські ради; платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення; плата за землю та податок на промисел, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування; плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (крім плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів); місцеві податки і збори; фіксований сільськогосподарський податок; частина чистого прибутку комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету; плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів (крім коштів, отриманих вищими та професійно-технічними навчальними закладами від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг); штрафні санкції за порушення законодавства про патентування; адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади; штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів із суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів місцевих бюджетів; надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності; плата за надані в оренду водні об'єкти місцевого значення; концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності (крім платежів, які мають цільове спрямування); кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, щодо здійснення закупівель за рахунок коштів місцевих бюджетів; кошти, одержані від учасника-переможця процедури закупівлі під час укладання договору про закупівлю як забезпечення виконання цього договору, які не підлягають поверненню учаснику-переможцю, щодо здійснення закупівель за рахунок коштів місцевих бюджетів; 80% коштів, одержаних підприємствами, установами та організаціями, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50% коштів, одержаних цими підприємствами, установами та організаціями за здане у вигляді брухту і відходів срібло; кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і коштів, власники яких невідомі; інші доходи загального фонду місцевих бюджетів, що визначаються законом про Державний бюджет України; надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів; податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, у частині, що належить відповідним бюджетам; плата за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів; кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва у частині, що належить відповідним бюджетам; концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності; 30% збору за проведення гастрольних заходів; 70%

грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності; відрахування 10% вартості питної води суб'єктами підприємницької діяльності, які здійснюють реалізацію питної води через системи централізованого водопостачання з відхиленням від відповідних стандартів, що зараховуються до бюджетів міст, селищ та сіл; власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету; 70% збору за забруднення навколишнього природного середовища (крім збору, що стягується за утворення радіоактивних), цільові та добровільні внески підприємств, установ, організацій та громадян до республіканського Автономної Республіки Крим та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища; надходження до цільових фондів, утворених Верховною Радою Автономної Республіки Крим і місцевими радами; повернення кредитів, наданих із місцевих бюджетів індивідуальним сільським забудовникам; повернення кредитів, наданих із місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла, а також пеня і відсотки за користування ними; інші надходження, визначені законом про Державний бюджет України.

Виходом із цієї ситуації вбачається поповнення дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок використання нетрадиційних методів формування їх дохідної частини. До них можна віднести такі [3, *160-163*]:

власні доходи і дотації – кошти, що можуть бути використані органом місцевого самоврядування на інвестиції;

субвенції з державного бюджету, їх обсяг не має перевищувати 50% вартості інвестицій (субвенція може бути надана тільки на реалізацію інвестицій, що відповідають регіональній стратегії розвитку);

дотації з позабюджетних фондів – на підтримку відповідних інвестицій, наприклад у Польщі фонди охорони навколишнього середовища підтримують інвестиції, пов'язані з екологією;

кошти зарубіжних допоміжних організацій (вони можуть становити не більше ніж 75% інвестиції);

поворотні кошти (кредити).

Акцентуючи увагу на бюджетній підтримці виробничої сфери регіонів, слід зазначити, що на сьогоднішній день використовується лише програмне фінансування окремих заходів, яке відбувається за рахунок державних коштів.

Здійснення обсягів видатків з обласних бюджетів на реалізацію бюджетних програм, пов'язаних із розвитком виробництва, становило: від 3,51 млн. грн. у 2001 р. до 47,64 млн. грн. – у 2007 р. (обсяги фінансування видатків протягом аналізованого періоду відповідали: 8,1 млн. грн. – у 2004 р., 28,44 – у 2005 р., 45,25 – у 2006 р., 53,96 – у 2007 р., 57,61 млн. грн. – у 2008 р.) [4]. Останнім часом намітилась стійка тенденція щодо збільшення кількості регіонів, що фінансують регіональні програми з місцевих бюджетів. У 2007 р. вперше така практика поширилася на всі регіони України.

Акцент у регіональній політиці органів місцевого самоврядування на бюджетній підтримці виробничої сфери, дасть змогу в майбутньому збільшити надходження до бюджетів усіх рівнів. Ця можливість реалізується за рахунок збільшення першого кошика доходів місцевих бюджетів тобто тих доходів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. Він включає [2]: податок із доходів фізичних осіб у частині, що належить відповідним бюджетам; 50% збору за спеціальне використання лісових ресурсів державного значення, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя; 50% збору за спеціальне водокористування (крім збору за спеціальне водокористування місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору; 50% платежів за користування надрами загальнодержавного значення, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя; плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя; плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами

відповідних місцевих рад; плата за ліцензії та сертифікати, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території цих міст; плата за ліцензії на виробництво спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території цих міст; плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території міст Києва та Севастополя; плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території цих міст; плата за державну реєстрацію (крім реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя; реєстраційний збір за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, що справляється виконавчими органами відповідних місцевих рад; плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території цих міст; плата за ліцензії на право роздрібної торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя ліцензіатами, які здійснюють діяльність на території цих міст; державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам.

Висновки. Водночас можливість поліпшення фінансування виробничих галузей має реалізовуватися за рахунок розширення власних повноважень органів місцевого самоврядування у сфері управління бюджетними коштами, що передбачатиме нові підходи в бюджетній політиці:

розмежування повноважень між місцевими органами виконавчої влади (обласними та районними радами й облдержадміністраціями та райдержадміністраціями) щодо забезпечення реалізації контрольно-наглядових функцій у сфері бюджетної політики, а це передбачає вдосконалення нормативно-правової бази на загальнодержавному рівні;

можливість кредитування тих виробничих підприємств, розвиток яких для даного регіону був би пріоритетним, – за рахунок участі органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах;

пільги в оподаткуванні таких підприємств щодо надходжень до місцевих бюджетів (доцільно надавати на початкових етапах становлення та налагодження господарської діяльності);

створення нових виробничих підприємств комунальної власності, або передача існуючих у власність територіальної громади;

використання нетрадиційних методів у практиці бюджетної підтримки промислових підприємств провідних галузей економіки регіону.

Перераховані заходи сприятимуть поліпшенню ефективності у сфері управління економікою територій і забезпечать реалізацію перспективних засад провадження бюджетної політики місцевого самоврядування.

Література

1. Показники розвитку вітчизняної економіки в І кварталі 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.finance.ua/ua/~/2/0/all/2009//07/06/165115.

2. Бюджетний кодекс від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/.

3. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: навч. посіб. / О.О. Сунцова. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.

4. Обсяги видатків з обласних бюджетів на реалізацію бюджетних програм, пов’язаних з розвитком виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. dkrp.gov.ua.